

УДК 930.2/82-6:069.4 “Дмитро Антонович”

Буняк Олена Петрівна
старший науковий співробітник,
Національний музей історії України
(Київ, Україна)
olenabunyak@ukr.net

Olena P. Bunyak
senior research fellow,
The National Museum of Ukrainian History
(Kyiv, Ukraine)

**ЕПІСТОЛЯРНА СПАДЩИНА РОДИНИ АНТОНОВИЧІВ
У ЗБРАННІ НАЦІОНАЛЬНОГО МУЗЕЮ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ**

**THE EPISTOLARY HERITAGE OF THE ANTONOVYCH FAMILY
IN THE COLLECTION OF THE NATIONAL MUSEUM OF UKRAINIAN HISTORY**

Анотація

В статті йдеться про листування подружжя Дмитра та Катерини Антоновичів та Катерини Серебрякової з її батьком Михайлом Серебряковим. Листи написані на поштових картках, які зберігаються у Національному музеї історії України у фондовій групі “Рукописні документи”.

Ключові слова: епістолярна спадщина, лист, поштова картка, рукописний документ, колекція, Національний музей історії України.

Abstract

The article deals with the correspondence between the married couple of Dmitry and Catherine Antonovich and Catherine Serebryakova with her father Mykhaylo Serebryakov. The letters are written on postcards, stored in the National Museum of Ukrainian History in the stock group “Handwritten Documents”.

Key words: epistolary heritage, letter, postcard, handwritten document, collection, National Museum of Ukrainian History.

Серед плеяди відомих українців початку ХХ ст. чільне місце посідає Дмитро Антонович (1877–1945) – історик мистецтва та театру, державно-політичний діяч, один із засновників Революційної української партії (РУП), член Української Центральної Ради, товариш Голови УЦР, міністр морських справ, міністр у справах мистецтв. У роки еміграції (1921–1945) – ректор Українського вільного університету у Відні та Празі, один із засновників Музею визвольної боротьби України у Празі.

Народився Д. Антонович в сім’ї відомого українського історика та громадського діяча, професора Київського університету св. Володимира Антоновича Володимира Боніфатієвича. Дім Антоновичів, в якому панувала любов до історії та української мови, був своєрідним інтелектуальним центром української інтелігенції в Києві. Отримавши початкову домашню освіту, Д. Антонович, продовжив навчання у 4-й Київській чоловічій гімназії, де він долучився до громадської роботи та театральної діяльності. Під час навчання в гімназії визначилося основне коло його інтересів – історія мистецтва і театр. Проте, як стверджує дослідник А. Шаповал, жодних відомостей про навчання Д. Антоновича у гімназії не збереглося¹. Ймовірно, що до гімназії він був зарахований у 1887 р., оскільки її останній восьмий клас закінчив у 1895 р. Цього ж року Д. Антонович вступив на навчання до Київського університету, але восени 1896 р. перевівся до Харківського університету². В Харкові він став одним із лідерів студентського руху. З ініціативи Д. Антоновича та за підтримки його товаришів у Харкові 29 січня 1900 р. була заснована нова політична партія – РУП (Революційна українська партія). Антонович очолив у ній видавництво агітаційних брошур. Наступного року осередок РУП був заснований у Києві.

У Харкові в 1904 р. Д. Антонович познайомився з Катериною Серебряковою (своєю майбутньою дружиною), яка на той час навчалася в Петербурзі на курсах професора Лєсафта і приїхала додому на канікули³. Д. Антонович заснував у Харкові за участю К. Серебрякової та П. Андрієвського журнал “Воля”, але вже перший номер журналу був заборонений цензурою, і не надійшов до читача⁴.

На початку 1906 р. Д. Антонович перервав свою революційну діяльність і виїхав за кордон, як студент професора Г. Павлуцького для навчання та наукових студій з історії західноєвропейського мистецтва. Він детально та послідовно вивчав культурно-історичні пам’ятки Німеччини, Франції, Італії. Результатом його досліджень стала наукова праця

1 Шаповал А. Становлення Дмитра Антоновича як вченого // Київська старовина. – 2010. – № 1. – С. 13.

2 Головченко В. У боротьбі за вільну Україну (політичний портрет Дмитра Антоновича) // Київська старовина. – 2002. – № 3. – С. 142.

3 Антонович К. З моїх споминів. – Вінніпег, 1966. – Ч. 2. – С. 63.

4 Ульяновський В. І. Ульяновська С. В. Дмитро Антонович // Українська культура: лекції за редакцією Дмитра Антоновича. – Київ, 1993. – С. 507.

“Первые мастера из Кампиона в Модене” (1910)⁵. Вона була надрукована за постановою історико-філологічного факультету Київського університету і зачитана на семінарі професора Г. Павлуцького, який викладав історію мистецтв у Київському університеті. До Києва Д. Антонович повернувся наприкінці 1911 р. і одразу занурився в українське культурне життя. Він викладав історію мистецтв у Київській мистецькій школі та історію стилів і костюмів у Драматичній школі Лисенка, займався “інтенсивними студіями в галузі українського мистецтва в Історичному Музеї Києва”⁶. Останнє твердження свідчить про те, що багатогранна діяльність Д. Антоновича мала безпосереднє відношення до Національного музею історії України.

У березні 1917 р., коли постало питання про владу в Україні, Д. Антонович виступив зі своєю програмою і відіграв важливу роль у створенні Центральної Ради. Згодом він зазначав, що певний час “був фактичним головою Ц. Р.” і “довів Ц. Р. до Національного Конгресу”⁷. Відомо також, що Д. Антонович був головою комітету з проведення першої української маніфестації в Києві та головою віча на Софійській площі. За часів Директорії Д. Антонович керував українською дипломатичною місією в Італії. В 1920 р. він залишив Рим і переїхав до Відня, а звідти в 1921 р. до Праги. В еміграційний період Д. Антонович відійшов від політичних справ і повністю віддався науковій, викладацькій та культурно-мистецькій діяльності. Дмитро Антонович відійшов у вічність 12 жовтня 1945 р. у Празі. У середовищі української еміграції у Чехословаччині Д. Антоновича дуже шанували, він мав незаперечний авторитет.

Серебрякова (в заміжжі – Антонович) Катерина Михайлівна (1884–1975) – українська громадська діячка, художник-графік, педагог, професор історії мистецтва. К. Серебрякова народилася в Харкові, з раннього дитинства залишилася без матері: “Моя мама вмерла, коли мені не було й одного року. Вона була тоді курсисткою петербурзьких “Рождественських Курсів”, там і познайомилася з моїм батьком – студентом Воєнно-хірургічної Академії. Мама не витримала суворого клімату Петербургу, захворіла на туберкульозу і вмерла в Харкові. Там мала дім бабуся, там ми й жили, і бабуся (татава мама) була зі мною”⁸. Після смерті бабусі батько сам виховував доньку і дуже про неї піклувався. Оскільки вона мала спадкову схильність до захворювання легенів, то періодично відправляв її на лікування за кордон.

К. Серебрякова після закінчення восьмикласної приватної гімназії Катерини Драшківської, яку вважали одним із найкращих навчальних закладів міста, вступила на навчання до Харківської художньої школи. Однак, на останньому курсі залишила навчання – батько був категорично проти, щоб донька малювала живу натуру⁹. Оскільки Катерина мріяла про вищу освіту, то поїхала в Санкт-Петербург, щоб вступити на навчання до Жіночого медичного інституту, однак, їй відмовили. Причина, як пояснили, була в тому що того року багато подали заяв, тому зараховували на навчання тільки тих, хто закінчив гімназію із золотою медаллю, а в К. Серебрякової була срібна медаль. Тому вона вступила на навчання на природничі курси професора Лесгафта, і тільки наступного року стала студенткою медичного інституту.

К. Серебрякова та Д. Антонович одружилися 21 жовтня 1909 р., вінчання відбулося в Києві у Володимирському соборі. Невдовзі після весілля К. Антонович поїхала до Італії на лікування – знову далася в знаки хвороба легенів. Навесні 1910 р. до Італії приїхав і Д. Антонович. Того ж року в родині народився первісток – син Михайло, якого батьки лагідно називали – Мурік. Перебуваючи в Італії, К. Антонович вирішила продовжити навчання у вищій медичній школі. Вона подала запит до Петербургу, щоб отримати підтвердження про три роки студій медицини, яке б дало право вступити на четвертий курс. Отримавши відповідні документи, вона була зарахована на четвертий курс Скола Суперіора Медіка¹⁰.

Художню освіту К. Антонович завершила пізніше – після переїзду до Києва, де відвідувала в Академії мистецтв класи відомих художників Василя Кричевського і Михайла Бойчука. Опісля викладала малювання в Ржищевському педагогічному інституті. В 1923 р. разом з дітьми виїхала до чоловіка в Прагу. В міжвоєнний період брала участь у художніх виставках у Празі, Берліні, Римі. Після смерті чоловіка К. Антонович у 1949 р. переїхала до Канади¹¹, де через п’ять років заснувала у Вінніпезі власну школу малювання, керівником якої була до кінця життя. Завершилося земне життя К. Антонович 22 лютого 1975 р. у Вінніпезі. Її твори знаходяться в Бібліотеці ім. Симона Петлюри (Париж), Українській вільній академії наук, Осередку української культури і освіти (Вінніпег), приватних колекціях.

Батько К. Антонович, Серебряков Михайло Михайлович, народився в Харкові в родині лікаря (його батько був головним лікарем міської лікарні)¹². В 1880 р. закінчив Імператорську медико-хірургічну академію, став магістром ветеринарії¹³. Після повернення до Харкова був членом міської управи, гласним думи, одним із засновників та членом правління Публічної бібліотеки. За споминами К. Антонович: “...батько був предсідником бібліотеки, чи як тепер кажуть головою. Це була гонорова праця, її не оплачували”¹⁴. Відомо, що після нього бібліотеку очолював професор і науковець Дмитро Багалій. М. Серебрякова вбили у власному будинку під час розбійного нападу. На його похорон зійшлася вся культурна громадськість Харкова. Під час похорону за катафалком із труною небіжчика несли прапор міста¹⁵. Це свідчить

5 Афанасьев В. Осягаючи історичний поступ національного мистецтва. До 120-річчя від дня народження Дмитра Антоновича // Культура і життя – 1997. – № 45 (3 853) – 19 листопада – С. 3.

6 Міяковський В. Дмитро Антонович. – Вінніпег, 1967. – С. 22.

7 Ульяновський В. І., Ульяновська С. В. Дмитро Антонович... – С. 509.

8 Антонович К. З моїх споминів. – Вінніпег, 1965. – Ч. 1. – С. 3.

9 Антонович К. З моїх споминів. – Вінніпег, 1966. – Ч. 2. – С. 66.

10 Антонович К. З моїх споминів. – Вінніпег, 1972. – Ч. 4. – С. 150.

11 Антонович К. Перегорнута сторінка життя // Українська літературна газета. – Мюнхен, 1959. – № 3. – С. 7.

12 Антонович К. З моїх споминів. – Вінніпег, 1965. – Ч. 1. – С. 10.

13 Харьков и губерния на страницах газеты “Южный край” (1880–1919). – Ч. 8: 1906–1908 / Харьковская государственная научная библиотека имени В. Г. Короленко; сост.: Н. И. Полянская и др. – Харьков, 2015. – С. 81.

14 Антонович К. З моїх споминів. – Вінніпег, 1965. – Ч. 1. – С. 29–30.

про те, що Михайло Серебряков був дуже шанованою людиною.

Дослідження наукової діяльності та епістолярної спадщини відомого українського історика-мистецтвознавця Д. Антоновича та його родини є досить актуальним для сучасної української історичної науки. Ця стаття ставить за мету представити поштові картки з листуванням родини Антоновичів, що зберігаються в Національному музеї історії України (далі – НМІУ), та ввести їх до наукового обігу, як такі, що не були раніше опубліковані.

Десять поштових карток з листуванням родини Антоновичів передав до НМІУ Власенко І. В. на підставі Договору дарування № 7 від 15 вересня 2017 р. та Акта на представника № 5555 від 12 вересня 2017 р. Згідно з рішенням Фондово-закупівельної комісії (протокол ФЗК № 2 від 21 січня 2019 р.) ці документи були прийняті на постійне зберігання до фондової групи “Рукописні документи”.

Означені поштові картки ілюстровані репродукціями картин відомих художників; одна із карток – з кольоровим зображенням, решта – з чорно-білим. Листи, написані на поштових картках, датуються 1903–1913 рр. та мають широку адресну географію – Київ, Санкт-Петербург, Лондон, Флоренція, Мюнхен, м. Террит (Швейцарія), м. Кан (Франція), м. Форте-деї-Мармі (Італія). Зміст листування має побутовий характер, його умовно можна розділити на 3 групи: листи студентки Петербурзького жіночого медичного інституту К. Серебрякової батьку – М. Серебрякову у Харків (5 од.); лист Д. Антоновича із Лондона К. Серебряковій у Санкт-Петербург (1 од.); листування подружжя Катерини та Дмитра Антоновичів (4 од.)

Автор вважає за потрібне навести в цій статті опис кожного листа. Отже, до першої групи належить лист, написаний на поштовій картці і 19 жовтня 1903 р. відправлений з курортного містечка Террит¹⁶ (рис. 1). Поштова картка ілюстрована розташованим по горизонталі чорно-білим зображенням “Лебеді Женевського озера”: поверхня води, по якій плавають десять лебедів; на другому плані видно причал, дерева та гори. Під зображенням французькою мовою надруковано: “Сугnes du Lemn” та вихідні дані. Розташований по нижньому краю поштової картки текст листа написано чорним чорнилом російською мовою у вісім рядків: “Милый папа! По- / чему ты мне не пишеш ? О торжестве и демонстрации в / Полтаве я знаю ... не от тебя, а ты молчишь и не знаю / почему. Папа ... отпуск теперь тут / ... хорошо. Чувствую себя давненько хорошо, грудь побаливает / но очень робко. Растолстела ужасно. Пиши. Катюша /Что в Харькове? / Territet 19.IX”. На звороті по горизонталі на всю площину поштової картки нанесено чотири прямі пунктирні лінії, на яких чорним чорнилом, російською та французькою мовою написана адреса одержувача: “Charkoff / Россия Харьков / Мих. Мих. Серебрякову / Николаевская Д. № 16”. У верхній правій частині – три відбитки круглих поштових штемпелів. Перший відбиток у вигляді фрагмента кола. На другому відбитку – текст: “Territet” та дата “19.IX.03”. На третьому відбитку – текст: “Харьков почт. телегр. конт.” та дата “...IX.03”.

Згадані в листі урочистості і демонстрації в Полтаві – це, ймовірно, заходи, що відбулися під час відкриття пам’ятника І. Котляревському (30–31 серпня [12 вересня за ст. ст.] 1903 р.) та отримали назву “Свято української інтелігенції”.

Решта листів із цієї групи відправлені К. Серебряковою із Санкт-Петербурга, де вона навчалася на курсах професора Лесгафта. Перший із них написаний 15 листопада 1904 р. на поштовій картці, ілюстрованій розташованою по горизонталі чорно-білою репродукцією картини І. Айвазовського “Створення світу”¹⁷ (рис. 2). Під зображенням в два рядки російською мовою надруковано “Русский музей Императора Александра III / И. К. Айвазовский “Сотворение мира”, аналогічний текст французькою мовою та вихідні дані. Текст листа, написаний у сім рядків чорним чорнилом російською мовою, розташовано на білих полях нижнього, лівого та правого країв поштової картки: “Милый папа! Пожалуйста, пришли [книгу]: Теоре- / тическая Анатомия: частный ... костной системы / Лесгафта, тут нигде нет этой книги / пробовала [получать] кристал- / лы – вышло что-то твердое, но / не кристаллическое. Пожалуйста, / пришли книгу. Твоя Катюша”. На звороті по горизонталі на всю площину поштової картки на чотирьох прямих пунктирних лініях зазначено адресу одержувача: “г. Харьков / Михаилу Михайловичу / Серебрякову / Николаевская ул. д. 16”. У верхньому правому куті приклеєно поштову марку червоного кольору номіналом 3 коп., погашена круглим поштовим штемпелем з фрагментом тексту: “С. П[б] почта отдел.” та дата “15 ноя. 1904”. В нижньому лівому куті – відбиток круглого поштового штемпеля із фрагментом тексту: “[X]арьков” та датою “17.11.04”.

Наступний лист написаний на початку грудня 1904 р. на поштовій картці, ілюстрованій розташованою по вертикалі чорно-білою репродукцією картини В. Маковського “Рибалка”¹⁸ (рис. 3). Під зображенням в один рядок російською мовою надруковано “Третьяковская галерея В. Е. Маковский “Рыбакъ” і аналогічний текст французькою мовою. Написаний чорним чорнилом російською мовою в десять рядків текст листа розташовано на білому полі по нижньому краю поштової картки: “Милый папа! Не пишу потому / что очень занята, в субботу за- / чет по физике и учусь мно- / го. Теперь обедаю у Ярем- / ских на курсах уже надоело /есть одно и то же. Шубы еще / не купила все времени нет / пойти. Да и тепло тут пока / [как] немного освобожусь пой- / ду. Пиши. [как там] Екат. Иван. Твоя Катюша”. На звороті по горизонталі на всю площину поштової картки на чотирьох прямих пунктирних лініях чорним чорнилом російською мовою написана адреса одержувача: “г. Харьков / Николаевская ул. д. № 16 / Михаилу Михайловичу / Серебрякову” У верхньому правому куті – відбитки двох круглих поштових штемпелів з фрагментарними текстами.

Третій лист від 13 грудня 1904 р. написаний на поштовій картці, ілюстрованій по горизонталі чорно-білою репродукцією картини І. Айвазовського “Всесвітній потоп”¹⁹ (рис. 4). Під зображенням в два рядки надруковано текст російською мовою

15 Харьков и губерния на страницах газеты “Южный край” (1880–1919)... – С. 81.

16 Національний музей історії України (далі – НМІУ): фонди. – Р–13 177.

17 НМІУ: фонди. – РД–13 176.

18 НМІУ: фонди. – РД–13 175.

19 НМІУ: фонди. – РД–13 174.

“Русский музей Императора Александра III / И. К. Айвазовский “Всемирный потопь”, аналогічний текст французькою мовою та вихідні дані. Написаний чорним чорнилом російською мовою у п’ять рядків текст листа горизонтально розташовано по нижньому та верхньому краю поштової картки: “Милый папа, зла страшно, только что вернулась / с физики, где напрасно просидела с 10 до 2-х ч. а [про-] / фессор когда проэкзаменовал 30 ч. сказач, что [ему] / [некогда], а я была 32. Теперь еще до четвер- / га ждате. Шубу купила. Твоя Катюша”. На звороті по горизонталі на всю площину поштової картки нанесено чотири прямих пунктирних лінії, на яких чорним чорнилом, російською мовою написано адресу одержувача: “г. Харьков / Михаилу Михайловичу / Серебрякову / Николаевская ул. соб. д.”. У верхньому правому куті приклеєна поштова марка червоного кольору номіналом 3 коп., погашена двома круглими поштовими штемпелями з написом “Почта ... отдел.” та датою “13 дек. 1904”, написом “Харьков” та датою “19.12.04”.

Останній лист із цієї групи написано 17 грудня 1904 р. на поштовій картці, ілюстрованій розташованою по горизонталі чорно-білою репродукцією картини В. Лемоха “Первісток”²⁰ (рис. 5). Під зображенням російською мовою у два рядки надруковано текст “Русский музей Императора Александра III / В. К. Лемохъ “Первенець”, аналогічний текст французькою мовою та вихідні дані. Написаний чорним чорнилом російською мовою в три рядки текст листа розташовано на білому полі по нижньому краю поштової картки: “Милый папа! Выезжаю 17 или 18 в 6 ½ ч. / вечера. Скоро увидимся, а потому не пишу / много. Репетицию по физике сдала. Катюша”. На звороті по горизонталі на всю площину поштової картки на чотирьох прямих пунктирних лініях чорним чорнилом російською мовою написано адресу одержувача: “г. Харьков / Николаевская ул. № 16 / Михаилу Михайловичу / Серебрякову”. У верхньому правому куті приклеєно червону поштову марку номіналом 3 коп., погашену двома круглими поштовими штемпелями з написом “Почта СПбур...” та датою “дек. 1904”, написом “Харь...” та датою “19.12...”.

До другої групи зараховано лист, написаний Д. Антоновичем 23 грудня 1908 р. у Лондоні на поштовій картці, ілюстрованій по горизонталі чорно-білою репродукцією акварелі Д. Г. Россеті “Rosa Tiplex”²¹ (рис. 6). По периметру поштівки – біле поле, по нижньому краю якого англійською мовою надруковано текст “Rosa Tiplex” (National Gallery) G. C. D. Rossetti”. У правому верхньому куті – напис чорним чорнилом “London, 10, XII, 1908”. Написаний чорним чорнилом російською мовою у 21 рядок текст листа розташовано по горизонталі на лівій частині бланку поштової картки: “Я погорячился. Конечно Вам / приезжать на Рождество не / стоит. Деньги сможете прислать / или конвертом в Лондон, или в / Италию, я вам тогда дам адрес / но только через банк. Мне они сов- / сем не нужны. Начал Вам писать / дня три назад, но никак не могу окон- / чить. Может быть совсем не окончу. / Не сердитесь, если перестану пи- / сать. В Англии пробуду еще не- / дели две. Масса работы в Лон- / доне да еще и выехать кое куда / придется. Жму руку. Д. А. / Сегодня получил еще / письмо от 23 но- / ября. Ну на это от- / вечать нечего. А вот / на письмо от 20 ни- / как не найду насто- / ящего ответа”. На правій частині поштового бланку чорним чорнилом російською та англійською мовами написано адресу одержувача: “Ея Высокоблагородію / Екатерин Михайловн / Серебряковой / Малая Монетня № 9 б. кв. 6 / Петербург / Russia Petersburg”. У правому верхньому куті – відбиток поштового штемпеля, текст якого не читається.

Третю групу листів (4 од.) становить листування подружжя Антоновичів Дмитра та Катерини. Перший лист – на поштовій картці із кольоровою репродукцією картини Гертгена тот Сінт Янса “Поклоніння волхвів”²² (рис. 7). Під зображенням по нижньому краю поштівки – сіра смуга, на якій ліворуч – напис вчорним чорнилом: “Кієвъ, 4, XII, 1909”.

Лист написаний Д. Антоновичем 4 грудня 1909 р. у Києві та адресований дружині у Флоренцію. Розташований по горизонталі на лівій частині бланку поштової картки текст написано чорним чорнилом російською мовою у 15 рядків: “Пишу тебе голубочек се- / годня пятое и, надеюсь / что уже последнее пос- / лание. Книжку для Г. / я уже купил, забил в / ящик, написал адреса / а завтра утром от- / правлю от твоего / имени. Напиши в свою / очередь, справься, по- / лучил ли он, т. к. я ра- / зумеется ничего при- / писывать не буду. Обни- / маю тебя нежно и креп- / ко, весь твой Д. А.” На правій частині поштового бланку на горизонтальних пунктирних лініях чорним чорнилом італійською та російською мовами написано адресу одержувача: “Signora / Caterina Antonovich / Via Montebello 50 / Firenze / Италия”. У правому верхньому куті приклеєно червону поштову марку номіналом 4 коп., погашену поштовим штемпелем у вигляді восьми паралельних ліній, круглої печатки з написом “Кієвъ” та датою “5. 12. 09”. Посередині поштівки – відбиток штемпеля з написом “Firenze” та датою “21.12.09”.

Наступний лист на поштовій картці із зображенням храму Вакха²³ (рис. 8) написаний Д. Антоновичем 5 листопада 1912 р у Києві і адресований дружині у Мюнхен. Текст листа написано чорним чорнилом українською мовою у 16 рядків по горизонталі на лівій частині бланку поштової картки: “Ріночка моя хороша! / Діти зовсім здорові / Учора у неділю Мурік в / перший раз ходив до Галі / поки ми з Наташою були / на Подолі. Заслабла собач- / ка Жучок, довелось одправить / у клініку і там зробить / операцію і оставить там / на тиждень на виздоров- / леніє. Шкода було як со- / бачка пропадала – хоч лі- / ченьє коштувало 4 карб. / Привіт Скоропису, Му- / рік, Марися і я цілуємо / тебе нашу любов. Д. А.” На правій частині поштового бланку на горизонтальних пунктирних лініях чорним чорнилом та олівцем німецькою та українською мовою написано адресу одержувача: “Hochwohlgeborene Frau / Katarina Antonowitsch / Munchen / Германия Мюнхен”. У правому верхньому куті – відбиток поштового штемпеля (фрагмент) із текстом: “Кієвъ”.

На звороті поштівки по горизонталі розташоване чорно-біле зображення: на передньому плані – водойма із містком, на якому стоять п’ятеро людей в довгому білому одязі. Праворуч містка – споруда з високими колонами з античними капітелями, біля якої стоїть багато людей. Ліворуч містка зображено трьох коней та собаку. На другому плані зображені дерева, будинки та вершники. По нижньому краю малюнка – напис білого кольору: “Беклинъ, Храмы Вакха 1543”. По

20 НМІУ: фонди. – РД–13 173.

21 НМІУ: фонди. – РД–13 171.

22 НМІУ: фонди. – РД–13 169.

23 НМІУ: фонди. – РД–13 168.

правому краю на білій вертикальній смузі – напис чорним чорнилом: “Кієвъ, 5, XI, 1912”.

Ще один лист надісланий Д. Антоновичем 23 липня 1913 р. з Флоренції дружині в італійське містечко Форте-деї-Мармі (в перекладі – “мармуровий порт”), де вона, ймовірно, лікувалася. Лист написано на поштовій картці із репродукцією портрета Л. Толстого роботи польського художника Яна Стики²⁴ (рис. 9). Під зображенням по нижньому краю поштівки чорним шрифтом французькою мовою надруковано: “Jan Styka Lev Tolstoy” та вихідні дані. По верхньому краю поштівки на білій смузі ліворуч – напис чорним чорнилом “Firenze, 23, VII, 1913”.

Текст листа написано чорним чорнилом українською мовою у 18 рядків по горизонталі на лівій частині бланку поштової картки: “Дорогая Ріночка! / Попроси вибачення у Галі / що я не післав посилки учора / а тільки сьогодні – посилки / можна посилати тільки вранці. / В [паку] мадополам для Галі, / панчохи для тебе і костюм / для Муріка. Як що буде / малий, пришли я переминою. / Не можу знайти своїх / жовтих запонок чи не / zostалися вони дома. Пошу- / кай, бо мені буде шкода, як / вони загубляться. А / може пригадаєш де / їх було уложено. / Ліза всім кланяється / я цілую Д. А.” На правій частині поштового бланку чорним чорнилом італійською мовою написано адресу одержувача: “Alla Signora / Caterina / Antonovitch / Casa Vignolo / Forte dei Marmi / Lucca”. В правому верхньому куті – зелена поштова марка, по верхньому обрізу – напис: “Poste Italiane”, погашена поштовим штемпелем у вигляді шести хвилястих ліній та круглої печатки з написом “[genze] centro” та датою “23.07.13”.

Один лист написано К. Антонович 27 березня 1912 р. у Києві і адресовано Д. Антоновичу у м. Кан. Звертаючись до чоловіка, вона лагідно називає його “Мушка любий”, оскільки ще зі студентських років Антоновича звали “Муха”. Лист написано на поштовій картці із репродукцією картини М. Стоуна “Закохані”²⁵ (рис. 10). Під зображенням по нижньому краю поштівки на білій смузі чорним чорнилом надруковано: “M. Stone Zakochani 2404”.

Текст листа вертикально написаний чорним чорнилом українською мовою у 17 рядків в лівій частині бланку поштової картки: “Мушка любий діти в нас / усі праздники будуть як Ви пи- / сали. Як здорова А. [Ц.] мені зда- / ється, що операцію зробили да тіль- / ки від нас скриваєте, ну це Ва- / ше діло. Учора були з Наташою / у Стешенок. Сьогодні по- / веду у Укр. Кл. на дитську вечір- / ку вона дуже хоче. Діти наші / здорові Мурік одержав масу / подарунків. Як буду писати / довгого листа напишу а тепер / немає часу. [Лиз. Ин ушла] и / Мурик тягне. Цілую кріпко / Вас обох. твоя Ріна / Пиши [листа]. У четвер иду до Грушевських / Ще раз запрошують”. На правій частині поштового бланку чорним чорнилом французькою та українською мовами написано адресу одержувача: “Франція / A. Bonsieur / D. Antonovitch / poste ustante / Caen (Calvados) / France”. Листівка погашена поштовим штемпелем у вигляді восьми паралельних ліній і круглої печатки з написом “Кієвъ”, датою “23.07.12” та поштовим штемпелем у вигляді круглої печатки з написом “Caen” та датою “13.4.12”.

У контексті викладеного слід відзначити, що чимало матеріалів із родинного архіву Антоновичів зберігається в архівах та бібліотеках Києва і Львова, а частина епістолярної спадщини – листи на поштових картках – у НМІУ. Означені листи мають історичну та національну цінність, оскільки є писемними джерелами з вивчення біографій громадських та культурних діячів періоду Української революції (1917–1921) та української еміграції – Дмитра та Катерини Антоновичів.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. *Антонович Д.* Спогади // Нові дні. – Торонто, 1955 – № 71 – грудень – С. 13–18.
2. *Антонович К.* З моїх споминів. – Вінніпег, 1965. – Ч. 1. – 31 с.
3. *Антонович К.* З моїх споминів. – Вінніпег, 1966. – Ч. 2. – С. 37–80.
4. *Антонович К.* З моїх споминів. – Вінніпег, 1967. – Ч. 3. – С. 85–127.
5. *Антонович К.* З моїх споминів. – Вінніпег, 1972. – Ч. 4. – С. 132–175.
6. *Антонович К.* З моїх споминів. – Вінніпег, 1973. – Ч. 5. – С. 181–240.
7. *Антонович К.* Перегорнута сторінка життя // Українська літературна газета. – Мюнхен, 1959. – № 3. – С. 7.
8. *Афанасьєв В.* Осягаючи історичний поступ національного мистецтва. До 120-річчя від дня народження Дмитра Антоновича // Культура і життя. – 1997. – 19 листопада. – С. 3–4.
9. *Головченко В.* У боротьбі за вільну Україну (політичний портрет Дмитра Антоновича) // Київська старовина. – 2002. – № 3. – С. 141–151.
10. *Дорошенко В.* Спогади Дмитра Антоновича // Нові дні. – Торонто. – 1955. – № 71. – Грудень. – С. 12–13.
11. *Дорошенко В.* Спогади Дмитра Антоновича // Нові дні. – Торонто. – 1956. – № 72. – Січень. – С. 10–12.
12. *Жук А.* Автобіографія Дмитра Антоновича // Сучасність. – 1961. – № 1. – С. 103–114.
13. *Міяковський В.* Дмитро Антонович. – Вінніпег, 1967. – 48 с.
14. Національний музей історії України: фонди.
15. *Ульяновський В. І., Ульяновська С. В.* Дмитро Антонович // Українська культура: лекції за редакцією Дмитра Антоновича. – Київ, 1993. – С. 505–514.
16. Харьков и губерния на страницах газеты “Южный край” (1880–1919). – Ч. 8: 1906–1908 / Харьковская государственная научная библиотека имени В. Г. Короленко; сост.: Н. И. Полянская и др. – Харьков, 2015. – 403 с.
17. *Шаповал А.* Становлення Дмитра Антоновича як вченого // Київська старовина. – 2010. – № 1. – С. 11–27.

REFERENCES

24 НМІУ: фонди. – РД–13 170.

25 НМІУ: фонди. – РД–13 172.

1. Antonovych D. Spohady // Novi dni. – Toronto, 1955 – #71 – hruden – S. 13–18.
2. Antonovych K. Z moyikh spomyniv. – Vinnipeg, 1965. – Ch. 1. – 31 s.
3. Antonovych K. Z moyikh spomyniv. – Vinnipeg, 1966. – Ch. 2. – S. 37–80.
4. Antonovych K. Z moyikh spomyniv. – Vinnipeg, 1967. – Ch. 3. – S. 85–127.
5. Antonovych K. Z moyikh spomyniv. – Vinnipeg, 1972. – Ch. 4. – S. 132–175.
6. Antonovych K. Z moyikh spomyniv. – Vinnipeg, 1973. – Ch. 5. – S. 181–240.
7. Antonovych K. Perekhnuta storinka zhyttya // Ukrainska literaturna gazeta. – Miunkhen, 1959. – # 3. – S. 7.
8. Afanasyev V. Osyahayuchy istorychnyi postup natsionalnoho mystetstva. Do 120-richchya vid dnya narodzhennya Dmytra Antonovycha // Kultura i zhyttya – 1997. – 19 lystopada – S. 3–4.
9. Holovchenko V. U borotbi za vilnu Ukrainu (politychnyi portret Dmytra Antonovycha) // Kyivska starovyna. – 2002. – # 3. – S. 141–151.
10. Doroshenko V. Spohady Dmytra Antonovycha // Novi dni. – Toronto – 1955 – # 71 – hruden – S. 12–13.
11. Doroshenko V. Spohady Dmytra Antonovycha // Novi dni. – Toronto – 1956 – # 72 – sichen – S. 10–12.
12. Zhuk A. Avtobiohafiya Dmytra Antonovycha // Suchasnist. – 1961. – # 1. – S. 103–114.
13. Miyakovskiy V. Dmytro Antonovych. – Vinnipeg, 1967. – 48 s.
14. Natsionalnyi muzei istorii Ukrainy (dali – NMIU): fondy.
15. Ulyanovskiy V. I. Dmytro Antonovych // Ukrainska kultura: Lektsii za redaktsiyeyu Dmytra Antonovycha / Ulyanovskiy V. I., Ulyanovska S. V. – Kyiv, 1993. – S. 505–514.
16. Kharkov i guberniya na stranitsakh gazety “Yuzhnyi krai” (1880–1919). – Ch. 8: 1906–1908 / Khark. gos. nach. b-ka im. V. G. Korolenko; sost.: N. Y. Polyanskaya i dr. – Kharkov, 2015. – 403 s.
17. Shapoval A. Stanovlennya Dmytra Antonovycha yak vchenoho // Kyivska starovyna. – 2010. – # 1. – S. 11–27.

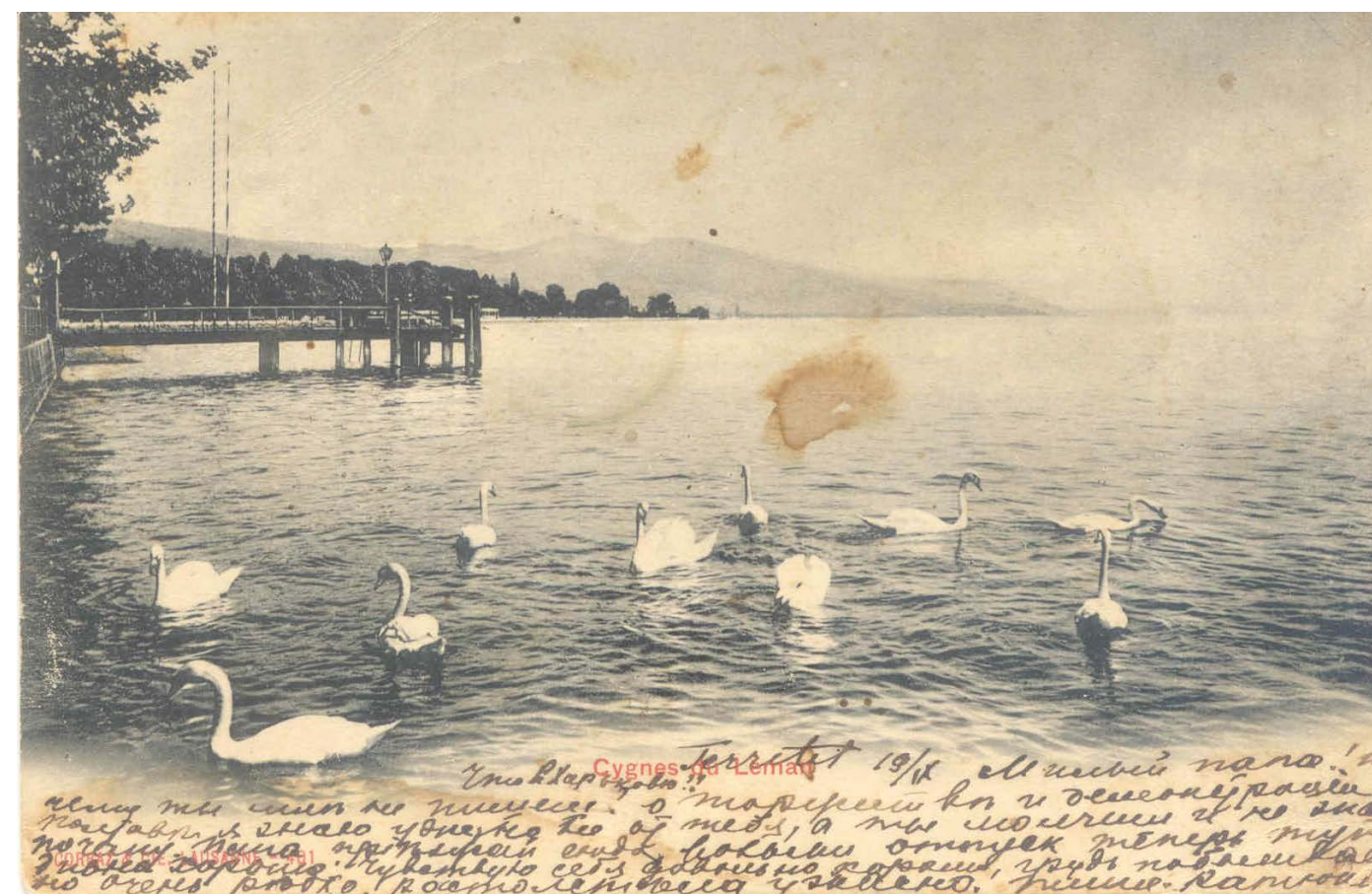

Рис. 1

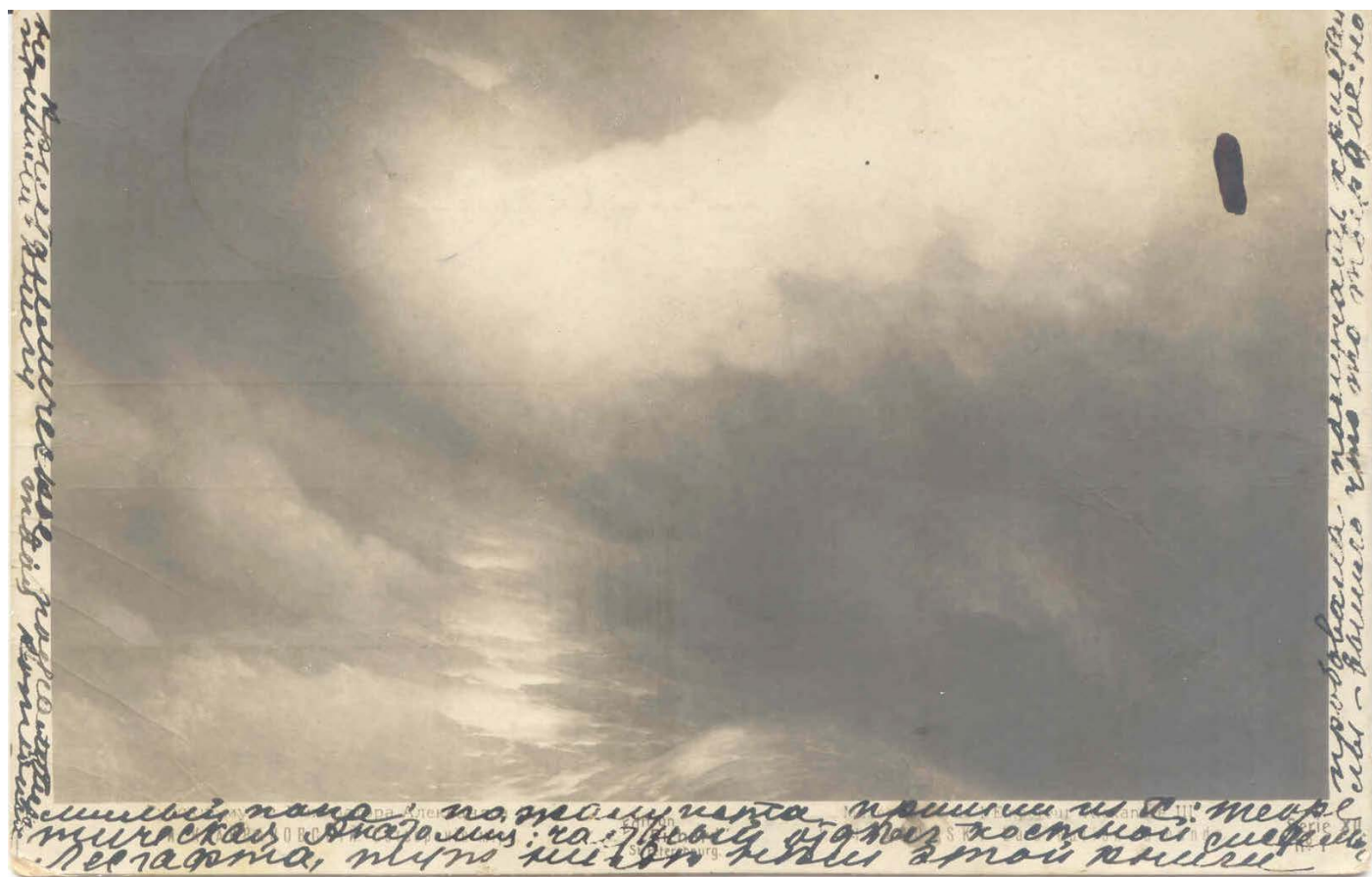

Рис. 2

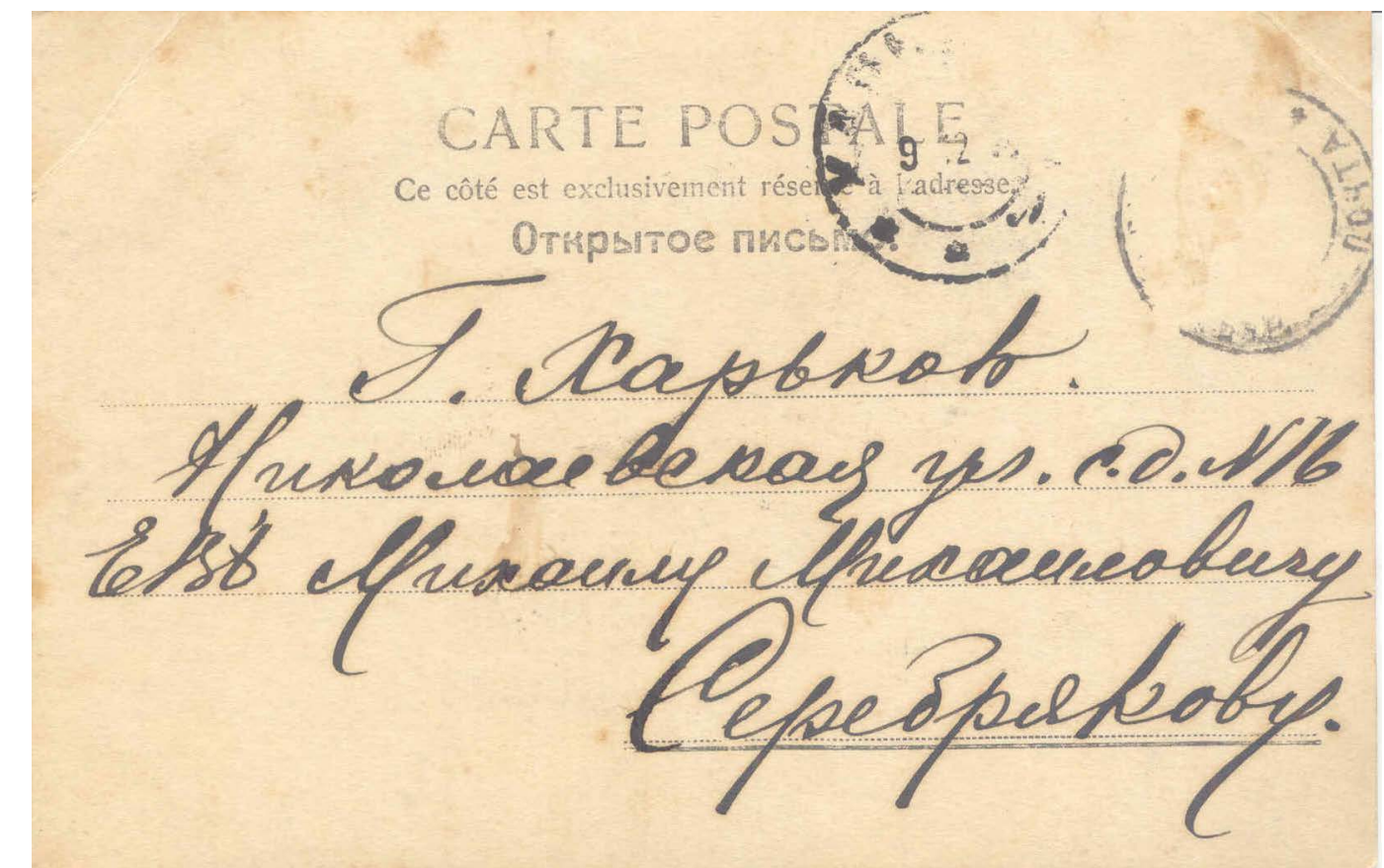

Рис. 3

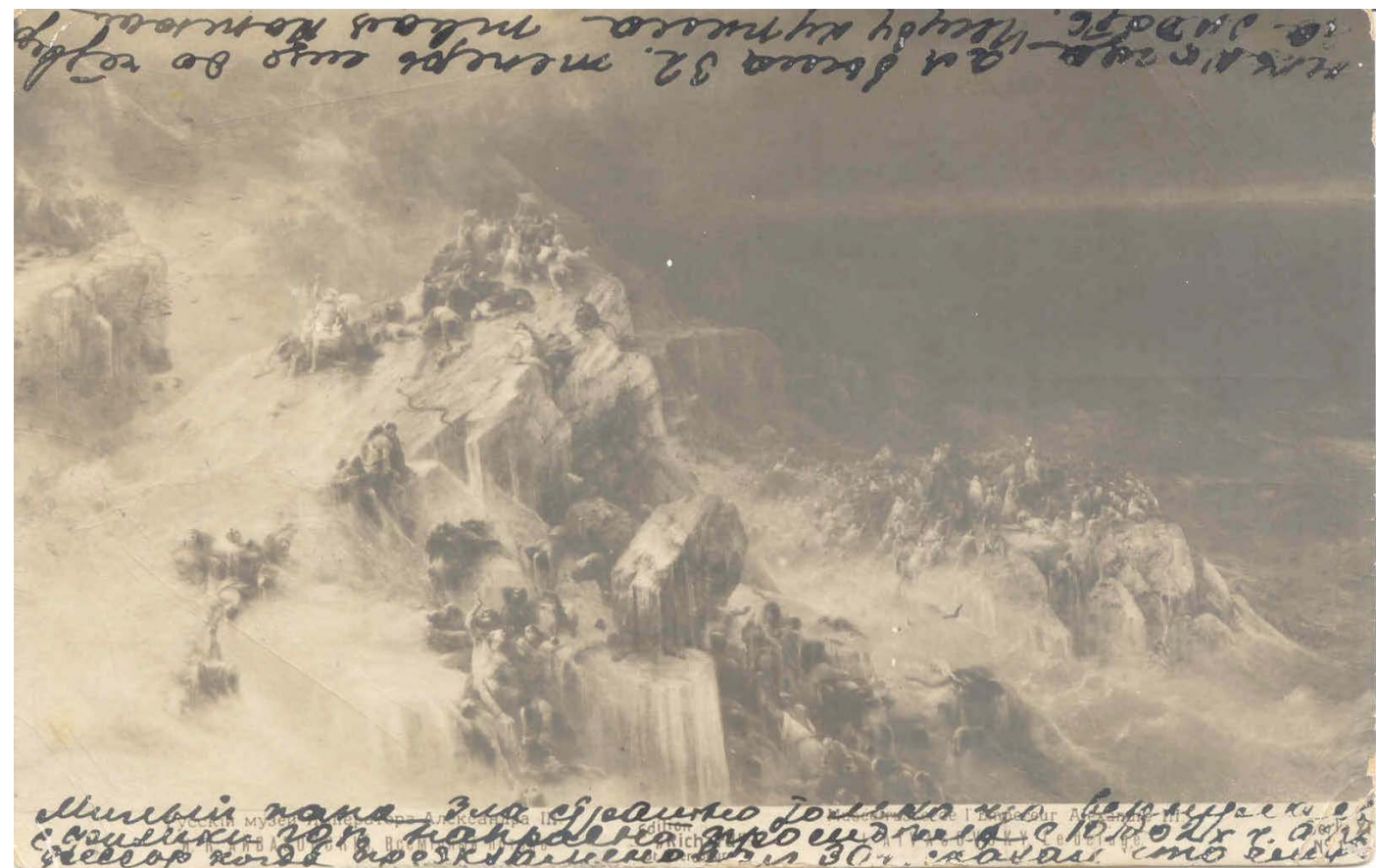

Рис. 4

Рис. 5

Рис. 4

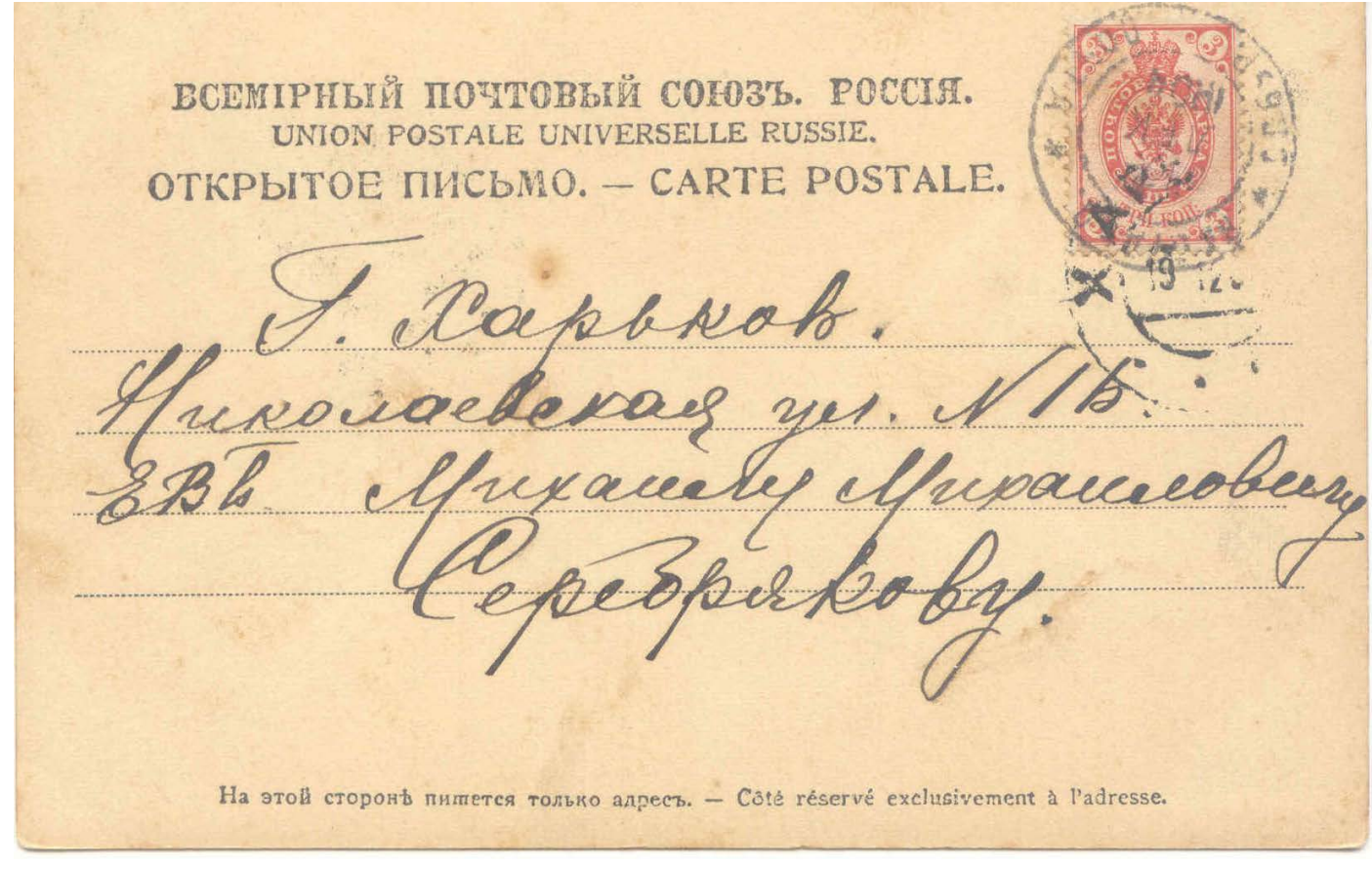

Рис. 5

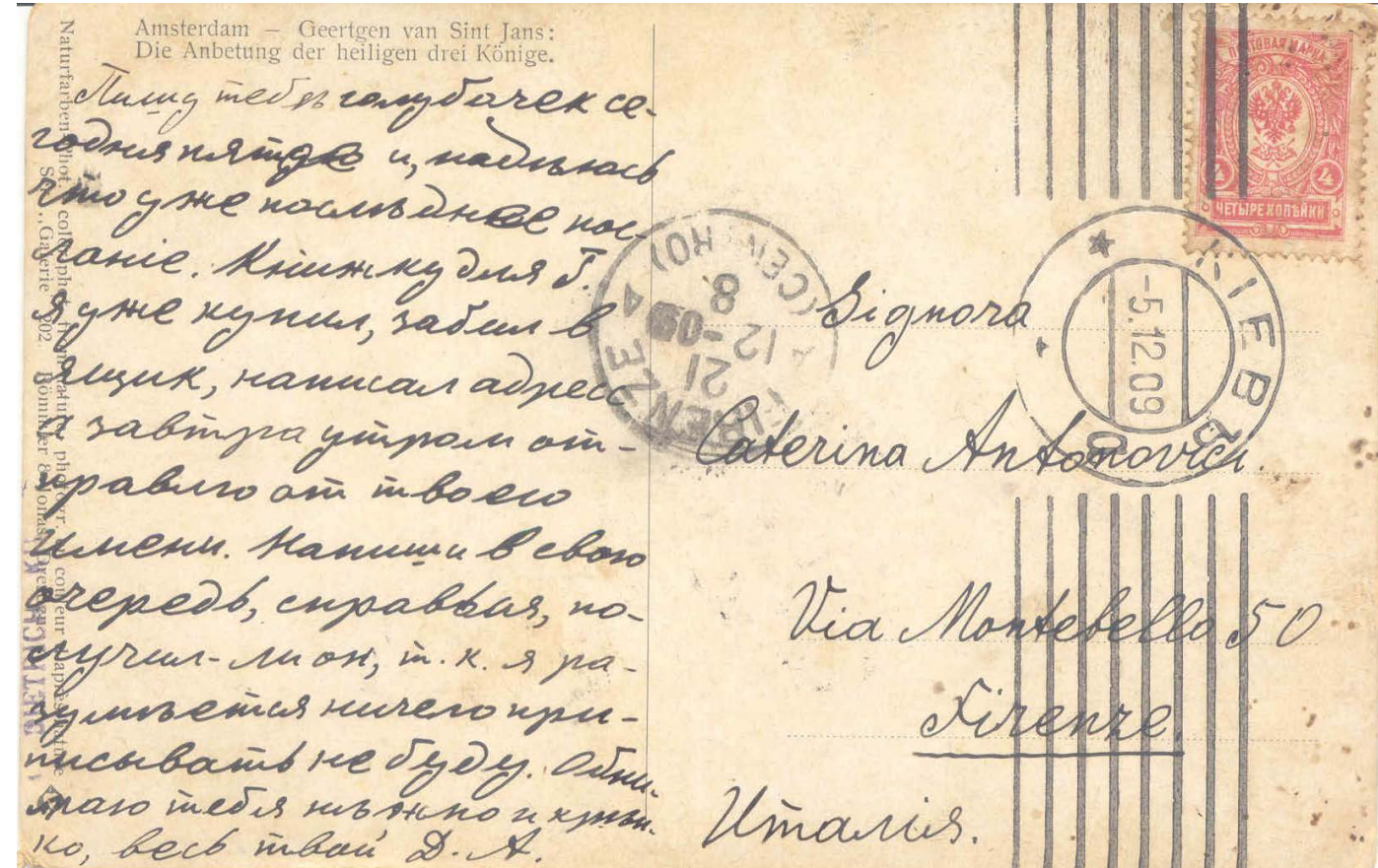
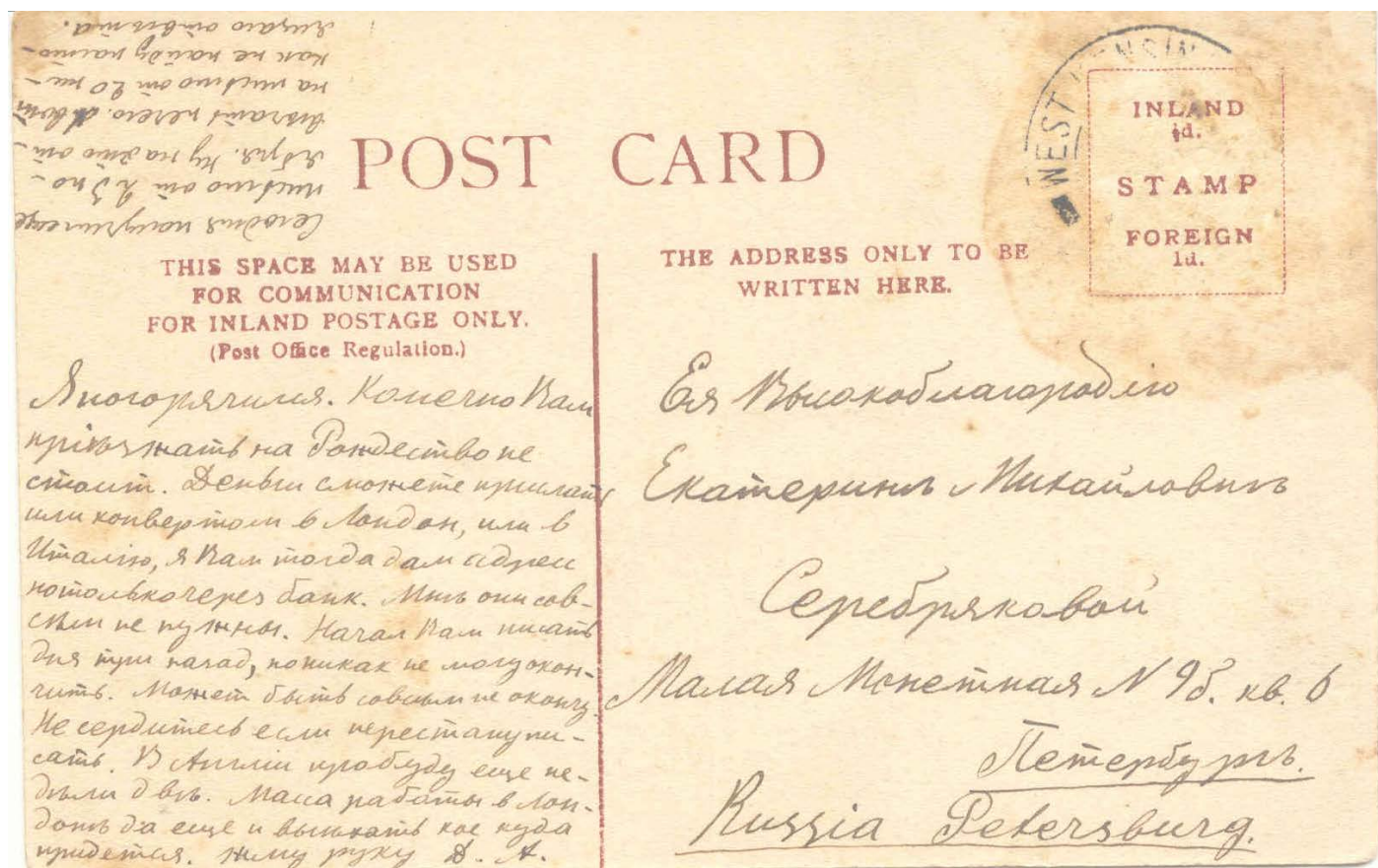

Рис. 6

Рис. 7

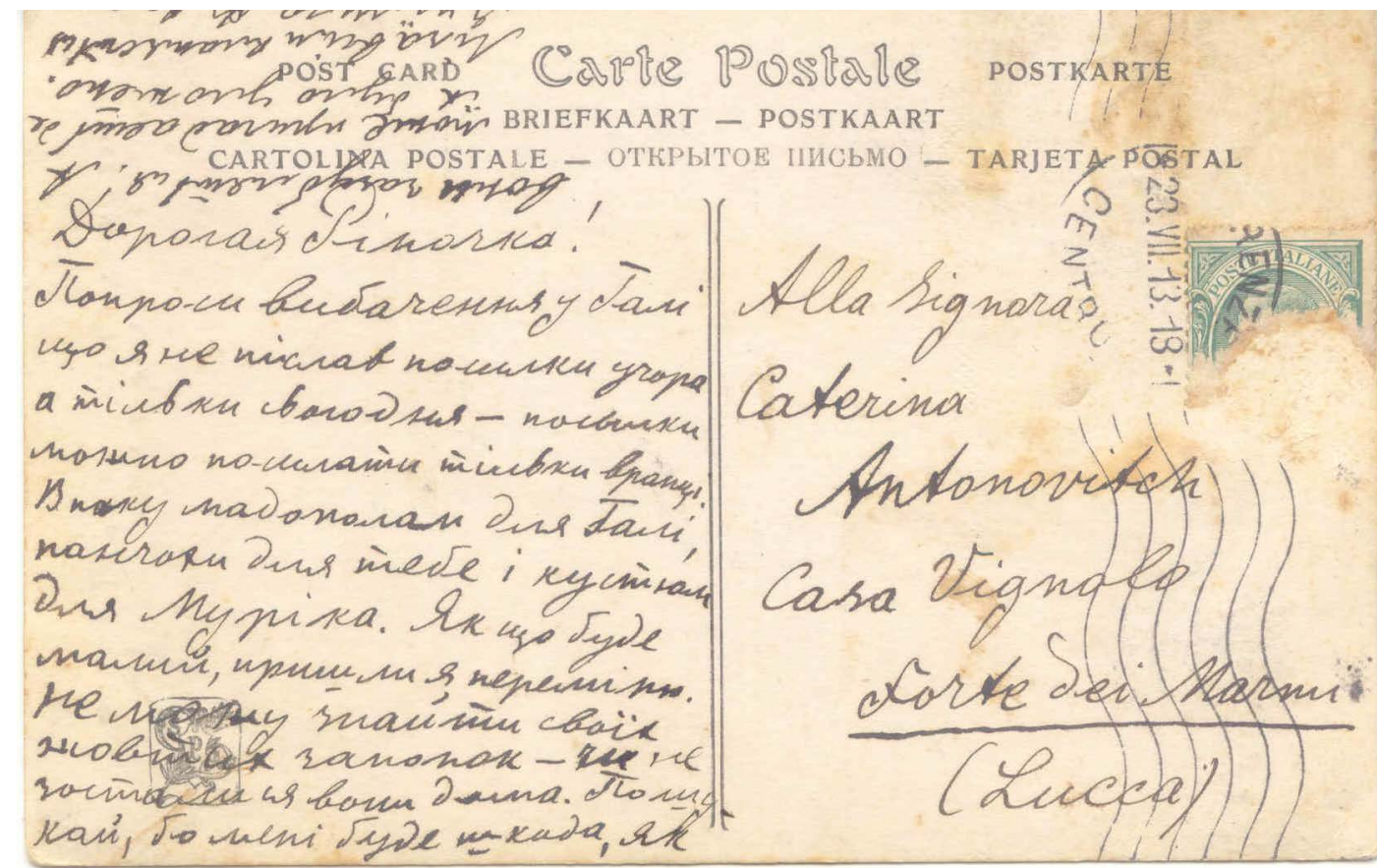
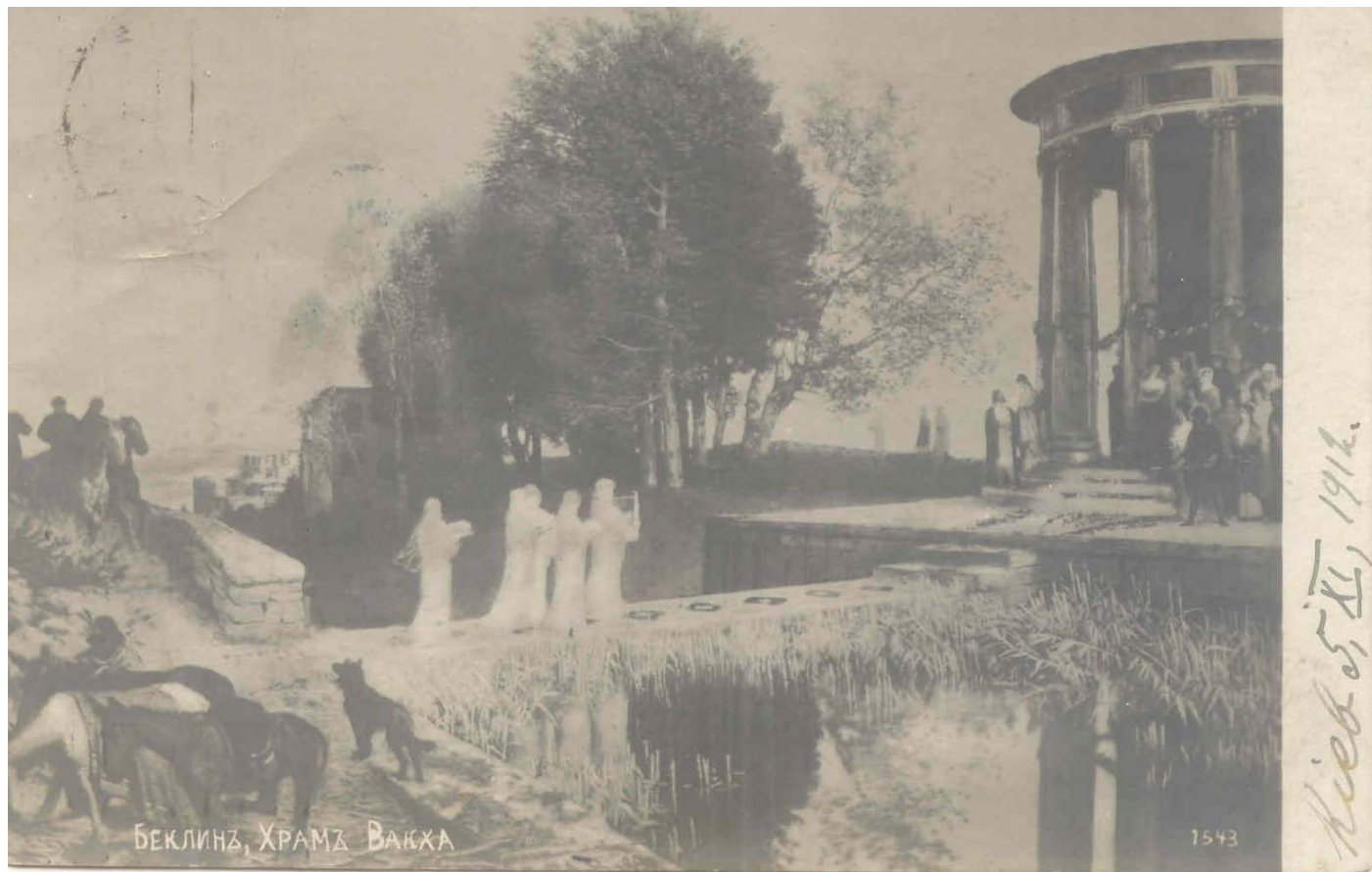

Рис. 8

Рис. 9

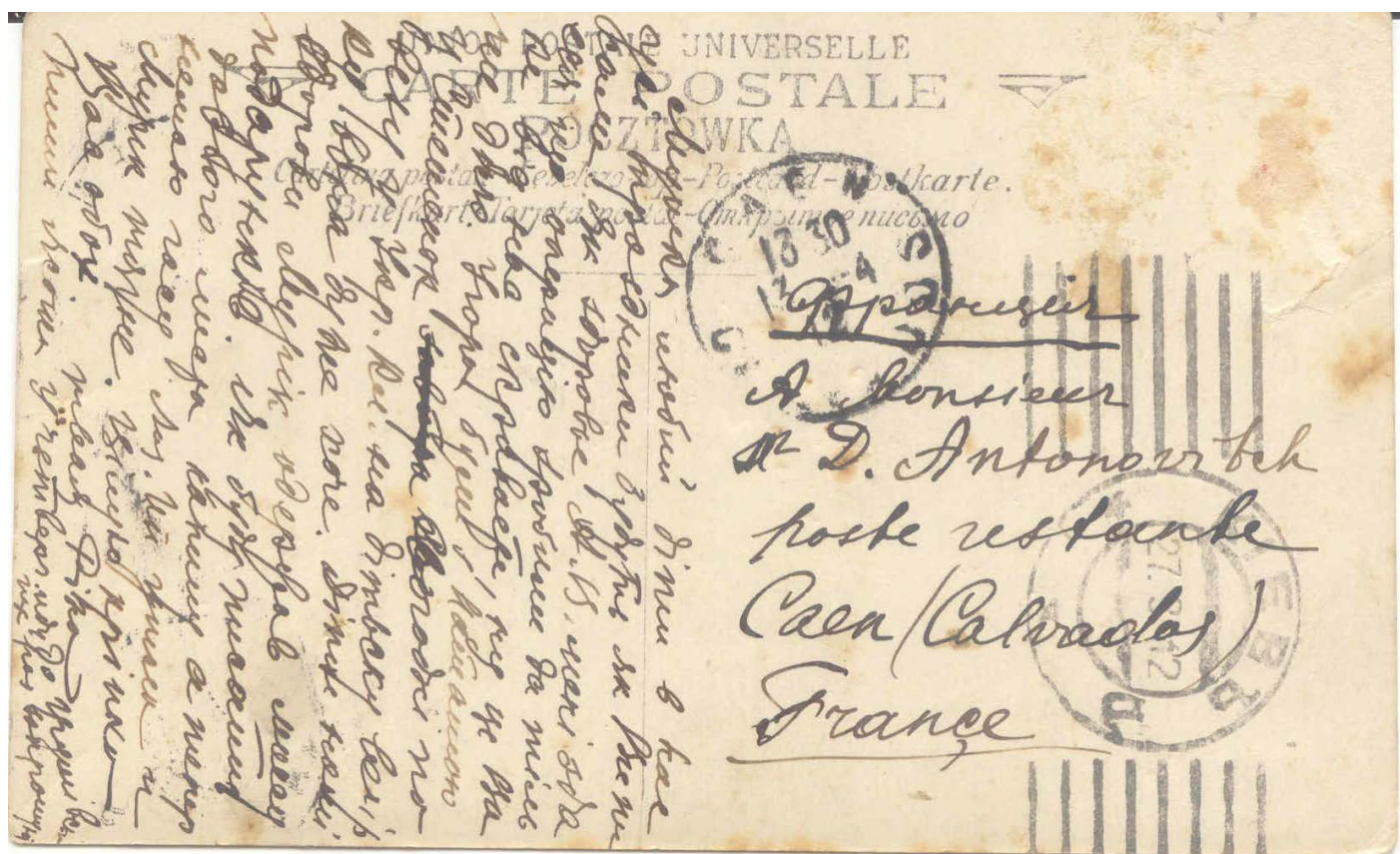

Рис. 10